

Česká zemědělská univerzita v Praze

Fakulta agrobiologie, potravinových a přírodních zdrojů

Katedra speciální zootechniky

Problematika zájmového chovu koz

Bakalářská práce

Autor práce: Tereza Kuželová

Obor studia: speciální chovy

Vedoucí práce: doc. Ing. Milena Fantová, CSc.

© 2017 ČZU v Praze

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Problematika zájmového chovu koz" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.4.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala doc. Ing. Mileně Fantové, CSc. především za trpělivost, vedení a udělení rad, bez kterých by byl vznik této práce mnohem náročnější. Děkuji také panu Jiřímu Švandovi za nepostradatelnou pomoc v orientaci napříč zájmovými plemeny koz v české republice. Děkuji i rodičům, bratrovi a přátelům, kteří mi byli nápomocní, jak jen to bylo možné.

Problematika zájmových chovů koz

Souhrn

Tato práce zpracovaná formou literární rešerše popisuje odvětví chovu koz bez tržní produkce masa a mléka. Práce se věnuje zájmovým chovům a těmto vybraným plemenům: zakrslá koza holandského typu, koza Waliská černokrká a koza kamerunská. Další dvě plemena, koza angorská a koza kašmírová, jak vyplývá z názvu, byla vyšlechtěna k produkci srsti. V České republice není odvětví zpracování angorské srsti rozvinuté, využívají se především k výpasu a krajinetvorbě nebo jen tak pro radost. Za zmínku stojí i plemeno Girgentana, které bylo na pokraji vyhynutí.

Každému plemeni je věnovaná zvlášť jedna rozsáhlá kapitola, která pojednává o historii, původu plemene, vlastnostech, užitkovosti a shrnuje využití zájmově chovaných koz.

Díky svému atraktivnímu zbarvení, malému vzrůstu, inteligenci a přátelské povaze jejich oblíbenost u české veřejnosti rychle roste. Kozy stejně jako jiná hospodářská zvířata podléhají trendům dnešní doby a stále více lidí si je pořizují na zahradu jako zvláštního domácího mazlíčka.

Sledování Svazu chovatelů ovcí a koz vypovídá o narůstajícím počtu chovatelů a chovů koz nejen v České republice, ale na celém světě a hobby chovy se stávají jejich nedílnou součástí.

Klíčová slova: maso, mléko, vlna, reprodukce, údržba krajiny

Problematics of hobby goat breeds

Summary

This study elaborated as a literature review is about hobby goat breeds. General aim of this thesis is to describe the goat raising sector of Czech republic exclusive of commercial meat and milk production subjects. This literary research details the non-professional goat raising and interesting traits of a few selected goat breeds, more specifically Dutch Dwarf goat, Valais Blackneck and Pygmy Goat (Cameroon). Angora goat and Cashmere goat are selectively bred, as their names suggest, for wool and coat production. Goat fur manufacturing industry isn't developed in Czech republic, these breeds are therefore utilized mainly for grass grazing, land development or just being raised for the mere fun of it. Also worth mentioning is the Girgentana breed, which not so long ago stood on the brink of extinction.

Each chapter covers one specific breed, elaborating on its origins, on the history of the strain, its characteristics and utilization. Popularity of non-professionally raised goats in Czech republic is on the rise thanks to their attractive colouring, relatively low groundswell, their intelligence and a friendly temper. All kinds of farm or agriculture animals are nowadays being transformed into exotic pets and the goats are no exception.

According to the surveys of Czech Goat Breeder Association, the numbers of goat breeders are on the worldwide rise and the non-professional hobby breeders are an integral part of them.

This study elaborated as a literature review is about hobby goat breeds

Keywords: klíčová slova anglicky

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Cíl práce.....	2
3. Přehled Literatury	3
3.1 Počátky domestikace koz.....	3
3.2 Chov Koz v ČR z historie po současnost.....	5
3.3 Zájmový chov koz.....	10
3.4 Koza Holandská	12
3.4.1 Charakteristika	12
3.4.2 Původ	12
3.4.3 Chov a vlastnosti	13
3.5 Koza Kamerunská zakrslá.....	15
3.5.1 Charakteristika	15
3.5.2 Původ	15
3.5.3 Chov a vlastnosti	15
3.6 Koza waliská černokrká.....	16
3.6.1 Charakteristika	16
3.6.2 Původ	16
3.6.3 Chov a vlastnosti	17
3.7 Koza kašmírová	18
3.7.1 Charakteristika	18
3.7.2 Původ	18
3.7.3 Chov	19
3.8 Koza angorská	20
3.8.1 Charakteristika	20
3.8.2 Původ	21
3.8.3 Chov	21
3.9 Girgentánská koza.....	23
4. Závěr.....	24
5. Seznam použité literatury.....	25

1. Úvod

Hospodářská zvířata menšího rámce, mezi něž patří i koza, doprovázejí člověka již dlouhou řadu let. Koza jako jedno z prvních domestikovaných zvířat vůbec, se drží dodnes v přízni chovatelů díky vysoké využitelnosti a zároveň nenáročnosti chovu. Říkalo se také, že hospodářství bez kozy není hospodářstvím. Oblíbenost koz je podložena nejen produkcí velice kvalitního mléka, kterému ve vysoké stravitelnosti to kravské jen ztěžuje konkurovat, ale i masem, které je jedno z dieteticky nejhodnotnějších. Dále je třeba zmínit široké využití kožky a srsti, pro kterou byla speciálně určita plemena šlechtěna.

V neposlední řadě je koza díky své přizpůsobivosti a odolnosti vhodná k chovu i v méně vhodných klimatických podmínkách nebo na méně výživných pastvinách, které snáší lépe než jiná hospodářská zvířata. Většinou se uplatňuje společně s ovci při krajinnotvorbě, kde se jako takzvaný "okusovač" stará o mícení náletů. Po menším úpadku se kozy opět těší znovunabyté oblíbenosti, nejen na nově vznikajících farmách, ale i u drobnochovatelů jako zvíře jen pro radost.

V dnešní době již neplatí, že koza slouží v první řadě jen k produkci, s rostoucím zájmem o toto inteligentní zvíře schopné se naučit doslova cirkusové kousky jako pes, se chovatelé zaměřují na cílené šlechtění nových plemen. Vznikají tak kozy různých barev i velikostí, aby vyhověly nárokům hobby chovu. V literatuře by zájmově chovaná plemena neměla být opomíjena, jak tomu často bývá.

Především na tato atraktivní plemena a plemena se zvláštní strukturou srsti bez tržní produkce (maso, mléko), která se vyskytuje v České republice, je práce zaměřena.

2. Cíl práce

Cílem bakalářské práce je shrnout maximum dostupných informací a poznatků týkající se chovu zájmových plemen koz chovaných v České republice. Představit plemena, která se v České republice chovají v menší míře a spíše vzácně. Možnosti dalšího využití vzhledem k jejich užitkovým vlastnostem a charakteru těchto plemen. Popsat jednotlivá plemena, jejich vznik a využití, náročnost a podmínky chovu. Dalším cílem je upozornit na fakt, že ačkoliv jde o hobby chov zvířat, která v produkci nedosahují takových výsledků jako jiná plemena, je potřeba chovná zvířata sledovat kontrolou užitkovosti a zapisovat čistokrevná zvířata pod příslušné kluby a tím pokračovat ve šlechtitelské práci.

3. Přehled Literatury

3.1 Počátky domestikace koz

Kozy byly společníky a dobrodinci lidstva po celou dobu zaznamenané historie (Belanger et Bredesen, 2014). Rod *Capra* spadá do monofyletické podčeledi označované jako kozy a ovce (Caprinae), k oddělení od podčeledi turů (Bovinae) došlo asi před 19,6-36,9 milionu let (Hedges et al., 2006).

Zdomácnění těchto malých přežvýkavců se odehrálo na území Malé a Střední Asie přibližně 8-7 tisíc let před naším letopočtem (Skoupá, 2014). Ovšem některé zdroje uvádí, že to mohlo být mnohem dříve a to již před více než 10 tisíci lety před naším letopočtem (Klimeš, 2011). Koza by tak patrně byla jedním z prvních domestikovaných hospodářských zvířat, dle kosterních nálezů v oblasti tzv. „úrodného půlměsíce“ (Blízký východ) (Sabraus, 2001). Tam se zemědělství rozvíjelo dříve než ve střední Evropě, kde se kozy objevují až v mladší době kamenné (Stern – Les Landes, 2010).

Jednoznačným předchůdcem domestikovaných plemen (kozy domácí) byla koza bezoárová (*Capra aegagrus*). Jejím nejvýznamnějším znakem jsou rohy v jednoduchém oblouku srpovitě stočené dozadu, se špičkami obrácenými dovnitř (obrázek 1). Dnes žije roztroušeně od jihozápadního Turecka přes Kavkaz až k Pákistánu. Velmi hrubý odhad snižujících se počtů v přírodě je 30000 jedinců a patří tak k ohroženým druhům (Klimeš, 2011).

ČR jsou kozy bezoárové chovány v oborách od r. 1953 nejprve na Pálavě, později v oboře Vřísek na Českolipsku. Uvažuje se o posílení chovu importovanými Tureckými kozami (Klimeš at all., 2011).

Obrázek 1 - Koza bezoárová, zdroj:
<http://www.chovzvirat.cz/zvire/2858-koza-bezoarova/>

Druhým významným předchůdcem kulturních plemen je markhur neboli koza šrouborohá (*Capra falconeri*), pocházející z Himalájí (Fantová at all., 2015). Jejich počet v přírodě je méně než 2500 kusů a stále klesá díky nezákonnému lovu pytláků kvůli trofejním rohům (obrázek 2) (Klimeš at all., 2011). Předpokládá se, že tyto dva druhy se podíleli na vzniku většiny indických a středoasijských plemen.

Obrázek 2 - Koza šrouborohá, zdroj: <http://www.sokujiciplaneta.cz/priroda/subdabelsky-vypadajici-koza-srouboroha>

Třetím významným, ale již vyhynulým předkem domestikovaných koz je *Capra prisca* – koza keltská, která dala vzniknout středozezemním plemenům (Fantová at all., 2015). Kozorožci naproti tomu nejsou s našimi domácími kozami blízce příbuzní (Stern – Les Landes, 2010).

Biologickým předpokladem pro domestikaci druhu je možnost imprintingu (vtištění). Důsledkem imprintingu na člověka je pak skutečnost, že se člověka nebojí, chtějí s ním zůstat v kontaktu. (Sambraus, 2001). Postupně docházelo k ochočování menších druhů zvířat. Důvodem byl především malý vzrůst, nenáročnost a odolnost. Manipulaci se zvířaty usnadňoval silně vyvinutý stádový pud (Skoupá, 2014).

Dokud se člověk živil především lovem, velkou nevýhodou byla závislost na úspěšnosti lovu. V případě většího úlovku muselo být maso zpracováno hned, protože se rychle kazilo (Gascoigne, 2001). Chov zvířat a využívání jejich produkce umožnil lidem stát se nezávislými na ulovené potravě a zajistit tím lepší podmínky pro vlastní přežití. Rozvojem zemědělství postupně došlo k významnému nárůstu lidské populace. Lidská společnost se tak stala závislou na domácích zvířatech (Skoupá, 2014).

Rozšíření do celého světa je dáno jejich schopností dobře se přizpůsobit téměř všem biotopům, omezenému přísunu vody, rovněž nenáročné pastvě a poskytovat přitom mnohostranný užitek – maso, mléko, kůži, srst (Skoupá, 2014). Jejich předností je menší

tělesný rámec, snazší zacházení a navíc konzumace jejich masa není zatížena žádnými náboženskými omezeními. (Horák et Rozman, 2010) Těchto vlastností využívali na svých cestách námořníci, kteří kozy vysazovali na neobydlených ostrovech, aby měli při další návštěvě čerstvé maso (Skoupá, 2014). Byly také na palubě plachetnice Mayflower při slavné plavbě z Anglie do Ameriky 1620 (Belanger, 2014)

3.2 Chov Koz v ČR z historie po současnost

Na našem území dokazují archeologické nálezy zbytků ohrad přítomnost zemědělské činnosti až v 5. tisíciletí před naším letopočtem. Osteologické nálezy ukazují až na 12% zastoupení koz a ovcí mezi chovanými zvířaty (Růžičková et Čeněk, 2010).

Kozy měly do českých hospodářství velice trnitou cestu, u nás neměly takovou vážnost, aby ji chovatelská veřejnost zařadila mezi svá zvířata.. I chalupníci raději chovali prase či ovci. Dokonce z naší krajiny jeden čas téměř vymizela. Chudým lidem nahrazovala krávu, jen pokud neměli dostatek prostoru, bylo jim mléko doporučeno jako lék nebo si ji prosadila hospodyně. Hrdost statkářům nedovolila chovat kozu, aby neupadli v podezření, že trpí chudobou (Ivanega, 2012).

Neoblíbenost koz v našich zemích zapříčinilo z části i křesťanství a pověřivost lidí. Na základě symboliky, v pohádkách a pověstech vystupuje rohatý tvor – čert, jako zlá, smradlavá bytost, ztělesnění lidských nectností seslaná k trestání nenapravitelných hříšníků. Kozel se zářivě žlutýma očima byl často označován jako ďábelský pomocník čarodějnic a kacířů (obrázek 3).

Obrázek 3 - maska čerta Krampuslauf ve Schladmingu s rohy kozy bezoárové, zdroj: https://www.slevadne.cz/sleva_60155_krampuslauf-ve-schladmingu-s-navstevou-mozartova-salzburgu-rakousko

Před příchodem křesťanství, byl čert vnímán jako chlupatý a rohatý lesní démon. Dalo by se říci, že byl vzdáleným příbuzným se Satyrem, ten je spojován s vínem, hudbou a veselím. (Ivanega, 2012). Rohatá maska byla oblíbená na masopustních oslavách, neboť maskám byla přisouzena magická moc, v případě kozla to byla sexuální vitálnost (Langhammerová, 2004).

Existoval obyčej erotického charakteru, kdy chlapec - „kozí král“ obcházel s ostatními ves v předvečer Tří králů a hledal ukryté dívky. Měli tyče s vyřezanou kozlí hlavou, kterou trkali dívky, dokud se nevykoupily sladkostmi. Kozy figurují často jako pohanský dar bohům a až do poloviny 19. století se praktikovaly rituální oběti, jako dlouho dochovaný zvyk „shazování kozla“. Kozel ověšen pentlemi v doprovodu dívek je před kostelem usvědčen a následně svržen z věže a podřiznut. Jeho krev měla mít léčivé účinky. (Motlová, 2010).

Dodnes se třeba v alpském údolí Val di Fiemme v italském Trentinu vždy na podzim koná velká slavnost, kdy slavnostně ozdobené třísethlavé stádo koz schází z letních pastvin do údolí (obrázek 4). Průvod koz jde přes celé město a končí až na náměstí. Tam jsou pak mezi zvířaty voleny ty nejkrásnější kozy (Mašín, 2016).

Obrázek 4 - průvod v Trentinu, FOTO: Roman Mašín, Val di Fiemme, zdroj: <https://www.novinky.cz/bydleni/jak-na-to/416338-koza-uz-davno-neni-jen-krava-chudych.html>

Od počátku zemědělství v 5. století se všechna zvířata pásala společně v lesích, proto statkáři viděli zlo i v koze sousedů, která se vyžívala na úkor jejich zvířat. Lesy pomalu řídly a mizely. Později důsledkem husitských válek získala šlechta do svého vlastnictví mnoho půdy což bylo ideálním předpokladem ke vzniku velkostatků. Tady se díky pastevectví a trojhonnému systému dostávají ke slovu ovce, ale kozy jsou opět trnem v oku a dále vytlačovány na nejhorší pastviny. Snaha vrchnosti o co nejvíce ploch pro vlastní ovce a ochraně panských lesů vedla i k omezení zvířat poddaných, protože pastva koz dokázala

totálně zlikvidovat mladé porosty stromků. Tomu v 18. století nasadil korunu Tereziánský lesní řád (1754), který upravoval pastvu ovcí v lese a pastvu koz zcela zakázal. Hrabě Rudolf Kounic v roce 1649 dokonce vydal zákaz chovu koz, kozlů a kůzlat na svém panství. Ani snížení počtů ovcí na přelomu 18. a 19. století až o 60% kozám v rozvoji nepomohlo a zůstávaly zvířaty chudiny (Ivanega, 2012).

Ovšem s nástupem rozvoje průmyslu se kozám začalo blýskat na lepší časy a stala se „dojnou krávou“ nejen chudiny, ale i dělníků a malých živnostníků. V příměstských dělnických koloniích neexistoval dvorek, kde by krom drůbeže a králíků nebyla i koza, zde těžila ze své nenáročnosti a schopnosti se přizpůsobit. Během 1. světové války se koza pro mnohé jedinou záchranou před vyhladověním. Tak koncem 19. století začal být chov koz naopak vyhledávaným, brzy se zjistilo, že pach mléka souvisí i s čistotou chléva, mléko koz se začalo využívat nejen ve výživě lidí, ale i v příkrmu selat a telat (Ivanega, 2012).

Ale až Zemědělská rada založená roku 1896 začala podporovat chov koz importem koz sánských ze Švýcarska, zakládat plemenná stáda a kontrolu užitkovosti. S cílem zvýšit dojivost bylo původní moravské plemeno vyhlazeno (Stupka, 2001).

Původní nejednotné bílé kozy s různými barevnými odstíny se zušlechťovaly sánskými kozli ze Švýcarska a Německa. Koza hnědá, chovaná v menším počtu, byla vyšlechtěna za přispění harckého plemene (obrázek 5) (Pindák, 2003).

Obrázek 5 - německá barevná ušlechtilá koza harckého typu (černé břicho a nohy), zdroj: <http://www.zootechnika.cz/clanky/chov-koz/chov-koz-obecne-/historie-chovu-koz-v-cr.html>

V ČR se v roce 1920 drželo 50 tisíc koz a na Slovensku dokonce 83 tisíc, tento počet během II. Světové války vzrostl na dvojnásobek (Kováč, 1946; Macalík, 1928). Zahájení kontroly užitkovosti spadá do rohu 1928 a kontinuálně probíhá dodnes (Stupka, 2001).

Rok 1945 je zlatým věkem koz v české republice, neboť jejich počty dosahovaly rekordních 1 595 252 kusů, bohužel nastal opět prudký pokles, v některých obdobích až likvidace chovů (Horák, CSc., 2006). Úpadek nezachránilo ani roku 1960 JZD s pokusnými stády. Znovu až po roce 1989 s obnovením soukromého způsobu hospodaření začal chov koz nabývat na významu (Ivanega, 2012).

SCHOK (svaz chovatelů ovce a koz) vznikl v roce 1995 sloučením dvou zemských chovatelských organizací ačkoliv se o sloučení jednalo od 1.2.1990. Jeho účelem je všestranná podpora efektivního rozvoje chovu ovce a koz. Od roku 2001 uznaným chovatelským sdružením obou druhů zvířat a od roku 2002 vede plemenné knihy koz. (Horák et Rozman, 2010).

Kontrola užitkovosti koz v roce 2002 se prováděla u 1823 bílých koz, 458 hnědých koz, 75 srstnatých a 27 burského plemene. Mléčná užitkovost dosahuje srovnatelných hodnot se zeměmi Evropy (Pindák, 2003).

Významná je i skutečnost, že se po roce 1990 začaly zakládat nové stádové chovy koz se strojním dojením a od roku 1992 mohou být do plemenitby zařazeni rohatí jedinci obou pohlaví (Pindák, 2003)

V České republice v současnosti pracuje v zemědělství pouhá 3% obyvatel (Skoupá, 2014). V roce 2006 je v ČR vykazováno jen 14 402 koz, tzn. že se v ČR na 1000 obyvatel chovalo pouze 1,3kusů, zatímco v roce 1994 to bylo 106 kusů, čili 82x více (Horák et Rozman, 2010).

Obrázek 6 - kozy a ovce v Dunajovických kopcích, zdroj:
<http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/226029-ochranari-v-dunajovickyh-kopcich-vsadili-na-ovce-a-kozy/>

Dnes se uplatňuje především v ekologickém a ekonomickém udržování trvalých travních porostů (CHKO Kokořínsko, Bílé Karpaty...) (Ivanega, 2012). Jejich způsob pastvy lze využít především při eliminaci náletů a plevelů, převážně společně s ovci na pozemcích, kde není možné kosení, aniž by došlo k likvidaci chráněných druhů rostlin (obrázek 6). Kozy, jako takzvaní okusovači, se tak stávají významným krajinnotvorným prvkem (Fantová et Nohejlová, 2012). Ve dvou až třech sezonách dokáží kozy vegetaci keřů a stromků do průměru 25-30cm dokonale ohryzat – zbavit kůry až do kambia, což znemožní asimilační procesy a rostlina uschne (Ochodnický et Polstársky, 2003). Pokud se zařadí pastva malých přežvýkavců do osevního postupu, zlepši se úrodnost půdy a přeruší vývojové cykly plevelů a parazitů (Mátlová, 2005).

Od roku 2005 do 2010 se stavy koz zvýšily z 12623 na 21709 což svědčí o sice malém ale zvyšujícím se produkčním významu. V letech 2011 až 2015 došlo k výraznému nárůstu početních stavů koz zapojených do kontroly užítkovosti. V roce 2011 byly počty koz 3611 kusů a o 4 roky později se téměř zdvojnásobily na 5144 kusů. Podíl koz byl nejvyšší ve větších stádech, zvýšil se z 58,6 % v roce 2000 na 79,8 % v roce 2015.

V malých chovech bylo do kontroly užítkovosti zapojeno 20,2 % koz. V kontrole užítkovosti je vykazován vysoký podíl podniků do 5 kusů koz a v intervalu 6 až 10 koz. Podíl podniků s více než 50 kozami je nízký. (Bucek et al., 2015)

Že je kozí mléko velice prospěšné se vědělo už ve středověku, ale až 20. století to vědecky potvrdilo. Pozitivně působí na imunitu, střevní aparát, kožní problémy a uplatňuje se ve výživě dětí i seniorů. Slouží k výrobě labužnických sýrů a v malé míře i k výrobě kosmetiky (Mátlová, 1997). Kozí kůže je také cennou surovinou. Používá se k výrobě rukavic, kabelek, semiše a obuvi (Kroulík, 1996).

Kozí mléko má ve srovnání s mlékem kravským křídově bílou barvu, což je způsobeno tím, že organismus kozy má omezenou schopnost vstřebávat a vylučovat do mléka beta-karoten, který přispívá ke slabě nažloutlému odstínu kravského mléka. Rozdíly jsou ve skladbě bílkovin a lipidů, kozí mléko také obsahuje více vitaminů A a B, méně kyseliny listové, askorbové a vitamínu B12. Při porovnání obsahu minerálních látek v něm najdeme více vápníku, fosforu, draslíku a hořčíku (Doktorová, 2007).

Největší užitek je stále v produkci masa a mléka a v neposlední řadě jako zájmová „hobby“ záležitost. I přes znovu nalezenou oblibu je chov koz závislý na dotaci státu. (Ivanega, 2012)

3.3 Zájmový chov koz

Chov koz byl odjakživa živností a sloužil především k výtěžku. Ovšem zákon na ochranu zvířat definuje i zvířata v hobby chovech: „zvíře, jehož hospodářský efekt není hlavním účelem jeho chovu a jehož chov slouží především zájmové činnosti člověka, nebo zvíře sloužící člověku jako jeho společník“ (Česko, 1992).

V dnešní době stoupá počet těch, kteří užitková zvířata chovají spíše ze záliby a touhy vést život blíže k přírodě a získané produkty používají k vlastní potřebě (Kühnemann, 2000). Nové chovy vznikají stále. Pouští se do nich lidé, pro které je vlastnoručně nadojené mléko, vyrobený sýr nebo svetr upletený z vlastní vlny velmi důležitou součástí jejich životního stylu (Skoupá, 2014).

Velké množství plemen koz nabízí každému, kdo by se rád věnoval chovu speciálního plemene, široké pole působnosti v chovu zajímavého druhu nebo náročných plemen, vyžadujících zvláštní péči, až k chovu vzácných nebo ohrožených plemen (koza páví). (Kühnemann, 2000). V malochovu, kde chovatelé chovají svá zvířata pouze ze záliby, zhruba 5-15 kusů jsou zpravidla doplňkovým zdrojem ekonomického příjmu a obvykle řeší pouze problém sklizně travního porostu na zahradě, případně louce, nebo zatravněné plochy u rekreačního zařízení jako tzv. živá sekačka (Horák a Rozeman, 2010). Lidé, kteří uvažují mezi kozou nebo ovci mnohdy volí kozu, pro jejich inteligenci, celkový zjev, aktivitu anebo v touze po kozím mléce (Šuterová, 2016).

Oproti běžně velkým zvířatům, většina hobby zvířat nedosahuje takových rozměrů a to s sebou nese i nižší náklady na krmení a ustájení. Mnohem jednodušší je i manipulace. Roztomilost a nekonfliktní povaha z nich činí perfektní společníky při terapiích v sanatoriích, školách i nemocnicích (Weaver, 2010). Díky živým zvířatům si klienti osvojují nové návyky, přítomnost zvířat uklidňuje. Právě zde mohou zájmová plemena nalézt využití, protože jsou malého vzrůstu a snadno ochočitelni. Vyskytují se v různých zbarveních, což usnadňuje klientům orientaci. V České republice zatím není mnoho organizací, které by se věnovaly přímo terapiím s hospodářskými zvířaty (obrázek 7 a 8). Farma, Toulcův dvůr v Praze, má nezastupitelné místo při pracovním začleňování a sociálních terapiích osob se zdravotním postižením, provozuje environmentální výchovu a pomáhá rozvíjet pozitivní vztah k přírodě. Chov zájmových plemen ovcí může také pomoci při socializaci dětí z dětských domovů (Skoupá, 2016)

Oproti tomu v zemích Evropy a v USA se rozvíjí projekty s názvem „Zelená péče“, který využívá zemědělské podniky jako základnu pro podporu lidského duševního a

tělesného zdraví. Krom péče o zeleninu a květiny pomáhají osobám s duševními poruchami i hospodářská zvířata (Berget et all., 2008)

Z našich užitkových zvířat si právě koza zachovala ještě jistou samostatnost, to znamená, že dokáže žít volná a nespoutaná jako v zemi svého původu a nemá žádné zvláštní nároky (Kühnemann, 2000). Je pro ně přirozený život ve stádu, ale v mnohém jsou individualistky. Dokud je stádo pro všechny výhodné, je kompaktní, pokud ne, jde si každá svou cestou (Šuterová, 2016).

Jestliže respektujeme její osobnost a vyjdeme vstříc jejím vlastem a potřebě pohybu tím, že ji chováme volně a v souladu s přirozenými potřebami, můžeme z ní - ke své radosti - mít to nejhodnější zvíře. Kozy jsou rozmarné a nevšední, čilé a neustále na průzkumných cestách (slibujících lepší pastvu), veselé, pozorné a zvědavé, vždy ochotné ke krkolomným kouskům. (Kühnemann, 2000).

Obrázek 7 - terapie s klientem, v prostředí farmy,
zdroj:<http://www.horizontkyjov.cz/aktivizacni%20cinnost.html>

Obrázek 8 - terapeutická kozička Lízinka u klientů "doma",
zdroj:
<http://www.cb.cz/diakonie/bethesda/2011/10/20/zooterapie-kozicka-julinka/>

3.4 Koza Holandská

3.4.1 Charakteristika

Jedná se o zakrslé plemeno s pevnou konstitucí, kdy hmotnost kozlů dosahuje 40kg a koziček jen do 23kg. Jde o velice klidná zvířata využitelná ke spásání ploch (Skoupá, 2014). Malé děti by jistě zajímalo to, že tyto kozy jsou velmi inteligentní a je možné je naučit různým kouskům, například se naučí přivolat na zavolání, chodit na procházky jako pes nebo skákat přes nízké překážky (obrázek 11). Jsou i vhodnými společníky jiných hospodářských zvířat, především koní, poníků nebo hříbat. Můžeme se s nimi setkat i při zooterapiích (Pokorný, 2015).

Povahové rysy této kozy jsou mimořádně příznivé. Je to velice přítulné zvíře s milou povahou, které někteří chovatelé přirovnávají ke psovi. Jako pejsek Vás bude doprovázet a sledovat každý Váš pohyb, motat se mezi nohama, domáhat se pohlazení, pamlsku nebo rovnou chování v náruči. Nedostává-li se jí pozornosti netrkne, ale opatrným tlakem čela hlavy a rohů na nohy Vás upozorní, že ji zanedbáváte (obrázek 10). Je to velice kontaktní zvíře, které nechce být samo (Hájek, Farma Datlovice).

U obou pohlaví se vyskytují jemné pravidelné růžky, které se od hlavy mírně rozbíhají. Mohou mít přívěsky i bradku, na hřbetě bývá srst delší. Vyskytuje se v různých barevných variantách, od jednobarevné, dvoubarevné, po tříbarevnou (Fantová et Nohejlová, 2012). Je menšího obdélníkového tělesného rámce s kohoutkovou výškou v dospělosti u kozy 45-55 cm a u kozla je to 50-60 cm. Přes svou jemnost je dobře osvalená, souměrné konstituce. Má oči mandlového tvaru se zdravou jiskrou (SCHOK)

3.4.2 Původ

Před více než čtyřiceti lety byly tyto zakrslé kozy dovezeny do holandských ZOO z Afriky, původně jako krmení pro velké kočkovité šelmy. Jejich původní název byl západoafrická zakrslá koza. Po dovozu do Holandska se později přejmenovala na kozu holandskou zakrslou. Lidé ji však stále mylně zaměňují s kozou kamerunskou. Ta oproti holandské zakrslé má zmenšené pouze končetiny, kdežto holandská zakrslá má zmenšený celý rámeček těla a je jemnějších rysů (Pokorný, 2015). Mezi návštěvníky ZOO si získaly ohromnou popularitu a tak se začaly chovat pro radost i v chovech mimo zahrady a to nejen v Holandsku, ale i v Belgii. V sedmdesátých letech už byl počet chovatelů tak velký (okolo 1000), že založili Holandskou národní federaci chovatelů zakrslých, vypracovali standard a

založili plemennou knihu. V dnešní době je nejčastější počet zvířat v chovu mezi 5 až 35, počítáno v zimě po prodeji kůzlat. Několik chovatelů má ve stádě i více jak 50 koz a jeden dokonce více jak 100 koz (Švanda, 2008).

V Nizozemí se rozlišují dvě kategorie - kozy s průkazem, které odpovídají psaným standartům a kozy, které naopak standarty nesplňují. Právě ta nestandardní se ve velkém vozi za hranice a je jich též plné Česko. Proto málokterá holandská zakrslá koza u nás je skutečně holandská zakrslá koza. Ty pravé mají papíry, rodokmen a stojí 5 a více tisíc korun, ty druhé jsou 10x levnější (a často mají příměs krve koz kamerunských). Kvůli běžným podvodům se však i ty obyčejné prodávají za vysoké částky jako zaručené holandské zakrslé (Zoo Chleby). Stává se, že cena je stupňována podle zajímavosti zbarvení. Pohlaví nemá na cenu výrazný vliv (Pokorný, 2015).

3.4.3 Chov a vlastnosti

Zakrslé kozy holandského typu zatím nejsou v našich chovech příliš rozšířené. Tedy alespoň pokud je řeč o chovu, který by produkoval plemenná zvířata (Jedlička, 2014).

Byl založen Klub chovatelů zájmových plemen ovcí a koz, který bude hájit zájmy chovatelů těchto plemen dále byl vypracován a schválen Standart pro plemeno Zakrslé kozy, který vychází ze standardu holandského, proto se oficiálně nazývají „Zakrslá koza“ s možným dovětkem „holandského typu“ (Švanda, 2013).

S chovem zakrslých koz začal pan Jiří Švanda v roce 2005 a to nákupem dvou hňupů na vypásání meze. Tato zvířata ho učarovala natolik, že navázal kontakty v Holandsku a v letech 2009 až 2012 dovezl ve 3 etapách 12 koz a 5 kozlů různých linií, kteří dali vzniknout české plemenné knize. V roce 2011 odchoval tři plemenné kozlíky linie Zorro a v roce 2012 jsem odchoval tři kozlíky linie Phineas a dva kozlíky linie Otis. V červnu roku 2011 dovezl další dva kozly a tři kozy a nakonec v červnu 2012 to bylo pět koz a jeden kozel. Vždy se jednalo o velmi mladá zvířata, ale přesto z nich dorostl krásný plemenný materiál. V roce 2016 posunul český chov opět o stupeň výše nákupem tří kozlíků nepříbuzných linií po výstavně velice úspěšných rodičích. Každý rok se se svými odchovy účastní hodnocení na výstavě v Lysé nad Labem (Švanda, 2008).

Další známou chovatelkou, která se zasadila o čistokrevný chov u nás je paní Marcela Staňková, zakrslé kozy holandského typu chová od roku 2011, Na konci roku 2014 uskutečnila transport 2 koziček a 2 kozlíků u nás neobvyklých barev camel a black and tan. Z celostátní výstavy v Lysé nad Labem 2016 si odvezla šampionát v konkurenci 14 kozlíků ze 4 stájí. (Staňková, nedatováno).

Kozy je nejlepší chovat celoročně na pastvině, kde bychom jim měli postavit nějaký přístřešek nebo stáj s přístupem dovnitř a ven. Jako podestýlku můžeme použít vše dostupné, nejlépe ale slámu. Pro jedno zvíře připravíme kotec o rozměrech 1x2metry. Oplocení výběhu musí být bezpečné a vysoké alespoň 120cm. Základem krmné dávky je objemné krmivo: seno a tráva. Důležitý je přísun minerálů ve speciálních granulích nebo formou lizu (ten mnohdy odmítají), protože často trpí na nedostatek jódu. Mívají 1-3 mláďata 2x ročně, na porod je vhodné dopřát kozám soukromí a oddělit je od ostatních (obrázek 9). Do plemnitby se zařazují kozy ve věku minimálně 7 měsíců a 11kg. Ve většině případů rodí bez problémů po 150 dnech (Švanda, 2008). Problémy mívají jen prvničky s nedostatečnou laktací. Pokud k tomu dojde, musíme mládě dokrmit uměle (Pokorný, 2015).

Chovným cílem je zajištění druhové stability a genové rozmanitosti. Jedinečnost jeho původních vlastností a znaků je možné uchovat pouze zabezpečením kvalitního genofondu a dostatečné diverzifikace. Dále dosažení plodnosti 200% (Fantová at all., 2015).

Obrázek 10 - zakrslé kozy holandského typu, farma Dalovice, zdroj: https://www.google.com/search?hl=cs&site=img&tbm=isch&source=hp&biw=1280&bih=871&q=koza+%C5%A1rouboroh%C3%A1&oq=koza+%C5%A1rouboroh%C3%A1&gs_l=img.3..0.4007.9158.0.9596.15.7.0.8.8.0.77.263.4.4.0.

Obrázek 9 - zakrslá koza holandského typu, minifarma Falbgery, zdroj: <http://www.domovasikovneruce.cz/domovasikovneruce/11-MINIFARMA-FALBGERY/7-Holandske-zakrslé-kozy>

Obrázek 11 - koza Hermínka skáče agility zdroj: <http://www.ustastnehokopytka.cz/fotogalerie/Ostatn%C3%AD%20zv%C3%AD%C5%99ec%C3%AD%20kamar%C3%A1di/Herm%C3%ADnka,%20koza%20Holandsk%C3%A1%20zakrsl%C3%A1/in dex.html>

3.5 Koza Kamerunská zakrslá

3.5.1 Charakteristika

Jedná se o starobylé plemeno, které se vyskytuje na jižním okraji areálu rozšíření kozy domácí (Pokorný, 2014). Zakrslé kozy jsou nejen malé, ale mají i krátké nohy, podsaditý trup a kulaté břicho. (Kühnemann, 2011). U jedinců je dobře patrná achondroplazie (obrázek 12) – normálně velké tělo s abnormálně krátkými končetinami i tak jsou obratní a dokáží šplhat po stromech za potravou. Jedinci jsou rezistentní proti tripanozomě spavičné (tripanotolerance), parazitálnímu onemocnění, které přenáší moucha tse-tse (Skoupá, 2014).

Často dochází ke křížení s její holandskou kolegyní, kříženci tak často mohou být problémem v nečistokrevných hobby chovech (horší povaha kříženců se více podobá kamerunské koze) (Pokorný, 2015). Srst je krátká černá (obrázek 13), bílá, šedá, hnědá, ale většinou strakatá. Přednostně se chová na maso, mléko má jen pro potřebu mláďat. V Evropě se objevuje u chovatelů, pro které je její chov koníčkem, často také v zooparcích (Zoo Liberec, Brno, Jihlava, Plzeň a Tábor) nebo jako společníci v chovech koní (Kühnemann, 2011). Výška se pohybuje do 50cm a hmotnost kolem 25kg. Hlava široká a krátká (Fantová et Nohejlová, 2012).

3.5.2 Původ

Kamerunská koza je plemeno kozy domácí původem ze západního pobřeží Afriky. Je to nenáročné masné plemeno, které je schopno přežít v oblastech s velmi chudou vegetací. (Zoo Brno, nedatováno). Historie rozšíření do Evropy – viz. Holandská zakrslá koza.

3.5.3 Chov a vlastnosti

Hobby chovatelství koz je dosud praktikováno jaksí nadivoko, nejoblíbenější jsou sice Kamerunské kozy, ale přesnější by bylo označení „africká zakrslá koza“ – protože to, co je u nás k vidění, je směs různých typů zakrslých koz, nejen kamerunských. Většina zvířat u chovatelů pochází ze zoologických zahrad a plemenitba těchto zvířat prakticky neexistuje. Dosavadní snahy Českého svazu chovatelů v tomto ohledu se nesetkaly s větším pochopením (Kulovaná, 2001).

Typickou vlastností kamerunských koz je schopnost dobře lézt po stromech, na kterých se ve své domovině pasou. Živí se trávou, listy keřů a stromů. V domácích chovech se zkrmuje 200 gramů jadrného krmiva na den (především v zimě). Péče o Kamerunky je stejná jako Kozy holandského typu. Lze jim podávat mačkaný oves, ovesné vločky, ječný či ovesný šrot a

míchat s okopaninami. Dožívá se až 15 let. Na okus můžeme přidat větve stromů. Je velice otužilá a bez problémů s přístřeškem zvládne přečkat zimu v našich podmínkách (Pokorný, 2014).

obrázek 12 - koza kamerunská s mláďaty, zdroj:
<http://www.chovdedkovi.wz.cz/kozykamerunske.html>

Obrázek 13 - kozel kamerunský, zdroj:
<http://www.chovdedkovi.wz.cz/kozykamerunske.html>

3.6 Koza waliská černokrká

3.6.1 Charakteristika

Typické atraktivní původní horské plemeno koz, přispívající turistice Wallisu ve Švýcarsku. Dřívější označení koza sedlová nebo vispertálská. Krátká hlava, uši odstávají, čelo a tlama široká, krk krátký, hřbet rovný, dobře osvalené kýty (Sambraus, 2001). Plemeno je rohaté, přední polovina těla pokryta dlouhými černými chlupy, zbytek bílý s ostře oddělenými barvami (obrázek 15) (Kühnemann, 2011). Obě pohlaví rohatá, kozli mají rohy až 80cm dlouhé a dosahují hmotnosti 70kg. Pozoruhodná je kombinovaná užitkovost, 600kg mléka ročně a 1,7 kůzlat ve vrhu a velice chutné maso. Dosahují v průměru 100% plodnosti (Sambraus, 2001) Tato kombinace dává předpoklady pro zvýšený zájem chovatelů, který se již začíná projevovat i u nás (Fantová, 2012). Také je velice účinné při nasazení v péči o krajinu vzhledem k faktu, že nepotřebuje stáj, stříhat ani jaderné krmivo (Kühnemann, 2011).

3.6.2 Původ

Původní plemeno chované v dolním Wallisu se podle pramenů do této oblasti dostalo s kočovnými Africkými kmeny 930 let před naším letopočtem. Podle jiných tradic, pochází z italské kozy z období mědi a je stále jediným žijícím zástupcem plemene. Měděná koza,

latina *capra hircus Kelleri* je zaniklé plemeno kozy. Nejstarší archeologické nálezy z doby měděné poprvé popsal J. Ulrich Thirsty (1904, 1905). Podezření podporuje i fakt, že ve vzácných případech se rodí kozy s barvou červenou namísto černé. V roce 1890 byly pozorovány typy těchto koz v celých houfech. Jako příčina červené barvy je recesivní gen (Farma ze Zeleného Háje, nedatováno).

Takzvaná „ledovcová koza“ patřila dlouhodobě k nejméně rozšířeným švýcarským kozám v roce 1974 bylo evidováno pouze 440 kusů. V následujících letech se naštěstí stav stabilizoval a v roce 1999 bylo v plemenitbě přes 2400 plemenných kozlů a koz (Pokorný, 2014). Díky horskému původu, kde si kopýtka brousí o skály, je třeba věnovat velkou pozornost jejich stavu, regenerují se mnohem rychleji než u českých plemen (Farma ze Zeleného Háje, nedatováno).

3.6.3 Chov a vlastnosti

Walliské kozy nepatří v našich chovech k často chovaným plemenům. Podle kategorizace Svazu chovatelů ovcí a koz, z. s., jsou řazené do skupiny zájmových plemen. K hrstce chovatelů, kteří se zabývají jejich chovem, patří i Ing. Kateřina Bečková, která obě plemena předvedla také na loňské podzimní výstavě Náš chov v Lysé nad Labem. Na její rodinné biofarmě v Měchově na Karlovarsku najdeme walliské kozy, které dovezli z německých chovů (Jedlička, 2016). Další farmou, která svou budoucnost od roku 2014, vidí v chovu jen tohoto atraktivního plemene je farma za Zeleného Háje sídlící kousek od hranic s Německem. V roce 2011 začínaly se stádem čítajícím 18 kusů (obrázek 14)(Farma ze Zeleného Háje, nedatováno).

Obrázek 14 - Kozí farma ze Zeleného Háje, zdroj: <http://www.walliserskakoza.cz/>

Obrázek 15 - Koza Waliserská, zdroj: <http://www.ifauna.cz/ovce-kozy/forum/r/detail/345839/koza-walliserska>

3.7 Koza kašmírová

3.7.1 Charakteristika

V poslední době se zvyšuje zájem evropských chovatelů o chov srstnatých plemen koz. Je to dáno i tím, že srst koz je cennější a dražší než vlna ovcí, vyznačuje se skvělou schopností udržet teplo (až 3x většími izolačními schopnostmi), jemností na dotek a lehkostí (Kühnemann, 2011). Krom toho, při extenzivním způsobu chovu produkují i kvalitní jatečná kůzlata (Sambraus, 2001).

Kašmírová srst se skládá z husté, silné vrstvy středně dlouhých, rovných a hrubých chlupů (pesíků) a spodní vrstvy delší měkké podsady – kašmíru neboli tibetské vlny (Fantová, 2015), který se vyčesává ručně dvakrát za rok a je jemnější než 15um, zatímco merino má průměrnou jemnost 25um (Sambraus, 2001). Vhodná doba k vyčesávání se určí dle slabého línání, vyčesává se od hlavy k ocasu a je to velice náročná práce (Šonka, 2006).

Ačkoliv je cena za kvalitní kašmír vysoká, výnosy na jedno zvíře jsou nízké (Hetherington, 1992). Roční produkce podsadové srsti je 200-400g, u plemenných kozlů až 500g (Fantová et al., 2015). Využití nachází nejen ve výrobě pokrývek, oblečení, ale i látek, přízí a koberců, lan, stanů, tašek a dokonce ve směsi s omítkou nebo nátěrem i ve stavebnictví (Fantová et Nohejlová, 2012).

Původně byly tyto kozy šedé, bílé, černé, ale v Evropě se chovají výhradně bílé (obrázek 17). Robustní, skromné, středně velké plemeno dosahující hmotnosti kozlů kolem 50kg a výšky v kohoutku 60cm (Kühnemann, 2011). Další užítkovostí je rovněž velice kvalitní maso, kašmírová plemena si zachovávají svůj „divoký“ charakter a poskytují, zejména ve věku nad 6 měsíců, maso výrazně připomínající vzhledem, konzistencí i chutí zvěřinu (Fantová, 2012). Do plemnitby se zařazují ve věku 8 měsíců. Průměrná plodnost je 140%. (Sambraus, 2001). Plemeno je také velice vhodné k údržbě krajiny, protože především v lesních kulturách odvádějí pozoruhodné výkony (Kühnemann, 2011)

3.7.2 Původ

Chová se v Kašmíru, Indii, Tibetu, Kirgizii, Afgánistánu a Mongolsku (Fantová et al., 2015) především ve vysokohorských oblastech (obrázek16). Kde se využívají mimo jiné i jako soumaři. Nejsou samostatným plemenem, ale patří do skupiny čítající asi 20 plemen. Pro všechny není důležitá barva, velikost ani typ, ale délka a jemnost podsady, ačkoliv se preferuje bílé zbarvení.

V 70. letech 20. století se velcí australští a novozélandští farmáři zaměřili na produkci kašmíru, často prodávali produkci nejen čistokrevných koz ale i tzv. Kašgoru (podsada kříženců). V 80. letech 20. století byly kašmírové kozy dovezeny do Evropy (Island) a od roku 1986 se chovají i ve Skotsku. Ve střední Evropě (Švýcarsko, Německo) se kašmírové kozy chovaly především v zoo, před pár lety se začali jejich chovu věnovat i soukromí chovatelé (Sambraus, 2001). Roku 2013 dostala celosvětová populace velkou ránu a to když po mimořádných přívalech sněhu v Himalájích uhynulo v indickém Kašmíru hladou téměř 25.000 kašmírských koz (Lidovky cz, 2013).

3.7.3 Chov

Chovným cílem je zkvalitnění srsti, dále plodnost a mateřské vlastnosti, zdraví, tělesný rámec a dlouhověkost. Plodnost 150% (Fantová at all., 2015).

Do kontroly užítkovosti v roce 2001 bylo zapojeno 43 koz, oplodnění 90,7 procent, plodnost 148,8 procent, odchov 134,9 %. V roce 2002 bylo evidováno 47 koz, oplodnění 87,2 %, plodnost 114,9 %, odchov 104,3 %. Největším chovatelem koz kašmírových u nás je E. Sedláková ze Šošůvky u Sloupu v Moravském Krasu (Pokorný, 2013). Na rozdíl od Angorské kozy se v našich podmínkách dobře aklimatizovala (Sambraus, 2001). Největší stádo čítající 16 kusů u nás zapojené v roce 2015 do kontroly užítkovosti vlastní pan Kosmák Petr z Břeclavi (ČSCHO)

Obrázek 16 - praví představitelé kašmírových koz, zdroj: <http://pasminy.cz/z-ceho-se-vyrabi-pasmina/>

Obrázek 17 - stádo kašmírových koz, zdroj: <http://www.chovzvirat.cz/zvire/3420-koza-kasmirova/>

3.8 Koza angorská

3.8.1 Charakteristika

Plemeno bylo pojmenováno podle města Angora (Ankara) na anatolské náhorní plošině v Turecku, odkud pochází (Kühnemann, 2011). Dnes v zemi původu chovají přes 2 miliony angorských koz (Sambraus, 2001). Původní angorská koza je malého rámce a dosahuje hmotnosti 39kg (Fantová at all, 2015).

Oproti kozám chovaným v našich klimatických podmínkách, které dosahují živé hmotnosti u kozlů až 45kg (u koz 30-35kg) a kohoutkové výšky 50-60cm u kozlů, u koz téměř poloviční (Fantová at all., 2015). Toto srstnaté (vlnářské) plemeno má čistě bílou zkadeřenou srst (obrázek 17), v některých provinciích jsou ale zvířata šedá, hnědá i černě zbarvená. Nosní partie mírně prohnuté, uši svislé, středně dlouhé až dlouhé (Sambraus, 2001). Dožívají se věku kolem 10 let (angoragoat., nedatováno). Obě pohlaví mají rohy, kozli silné spirálovitě stočené, jejichž konce směřují nahoru, kozy menší. Kozlové dosahují živé hmotnosti kolem 55kg kozy mezi 30-40kg.

Srst má tržní označení mohér, toto slovo pochází od arabských „mudžáhírů“ a používá se k označení nejlepšího rouna (Sambraus, 2001). Výjimečnou vlastností mohéru je jeho výrazný stříbrný lesk (Fantová at all, 2015). Průměrná jemnost je kolem 30 um, nejčinnější je u mladých zvířat, kde dosahuje jemnosti kolem 20 um, kvalita se s věkem ztrácí (Hetherington, 1992) Světová roční produkce mohéru je asi 15000 tun. Roční produkce na kozu je 3-4kg, na kozla 5-6kg při délce 12-15 cm.

Plemeno je pozdní s nízkou plodností 90%, díky tomu bývá převážně ve vrhu jen jedno kůzle, kozy mají navíc špatný mateřský instinkt (Sambraus, 2001). Mléčná užitkovost u nich nepřichází v úvahu, produkují velice málo mléka jen pro potřeby vlastního mláděte (Hetherington, 1992). Jsou ale velmi vyhledávané kulináři, protože při relativně nižší zmasilosti mají vysoký podíl libové svaloviny (ta tvoří až 19% živé hmotnosti) (Fantová at Nohejlová, 2012).

3.8.2 Původ

Původně se toto plemeno chovalo v Anatolii. Na blízkém východě se pravděpodobně chovají tisíce let, je o nich zmínka již ve 4. kapitole Šalamounovi písni ve starém zákoně (Sambraus, 2001). V 15. a 16. století začaly mohérové textilie na trzích v Evropě. Poptávka brzy překonala nabídku a sultán Turecka uvalil embargo na vývoz surového moheru (Hobby Farm magazine, 2003).

První velký export z Turecka do jižní Afriky se realizoval v roce 1838. O jedenáct let později, v roce 1849, byly první kozy Angorské dovezeny do Spojených států a byly přijaty Dr. Jamesem B. Davisem z Jižní Karolíny jako dárek od sultána Turecka za jeho pomoc při experimentální produkci bavlny Země (Hobby Farm magazine, 2003). V roce 1885 se v Kalifornii chovalo již asi 100000 kusů (Sambraus, 2001). V minulém století bylo plemeno exportováno do jižní Afriky a USA. Krom těchto zemí se chová v Lesothu, Argentíně, Rusku, Austrálii, Novém Zélandu i Německu (Fantová at all., 2015).

V USA se docílilo šlechtěním vyšší tělesné hmotnosti a tak i vyššího množství moheru (Fantová at all., 2015). Typově se liší například australský ráz, který je malého tělesného rámce od texaského s větším rámcem a hrubší srstí (Pokorný, 2013).

3.8.3 Chov

Do ČR byla v roce 1991 dovezena embrya z Dánska. (Pokorný, 2013). Povahu angor chválí i Sue Ann Nissen, chovatelka angor v Marshalu, NC s dvacetiletou praxí. Brooks a její manžel Randall spravují stádo 100 barevných Angor na farmě v Lancasteru v Texasu, jejich výrobky se prodávají po celém světě (Hobby Farm magazine, 2003)

Chová se i u nás od roku 2004 v kontrole užítkovosti 34 koz, které dosahují relativně nízkých ukazatelů reprodukce. Význam je podmíněn možností domácího zpracování srsti. V našich podmínkách mírného pásma je jejich chov velice obtížný, vzhledem k jejich citlivosti na vlhké prostředí a náchylnosti k respiračním potížím, hlavně po stříži (Sambraus, 2001). Zájemcům o chov srstnatých koz je doporučeno křížení s domácími plemeny pro zlepšení adaptability na nové podmínky, tím se ale degraduje kvalita srsti (Fantová at all., 2015). Do KU v roce 2002 bylo zapojeno 28 **koz**, oplodnění 75 %, plodnost 114,3 %, odchov 78,6 %. Největším chovatelem u nás je L. Seidelman z Bystřece u Jablonného nad Orlicí (Pokorný, 2013).

Chovají se extenzivně na loukách, které musí mít určitou výživnou hodnotu, je vhodné je dokrmovat jádrem a přidávat minerální doplňky s obsahem selenu. Před výstavou nevyžadují žádnou větší úpravu, nemusí se koupat jako ovce, stačí ji učesat. Jsou

mírumilovné, jemné a vlídné, ideální do hobby chovů nebo jako mazlíci pro děti, říká Roy Sanders, chovatel a prezident sdružení Texas Goose Raiser z Harperu v Texasu (Hobby Farm magazine, 2003).

Obrázek 17 - Angorské kozy, zdroj:
http://www.panskapasaz.cz/blog/s_oblekem_je_to_jako_s_kecupem/

Obrázek 18 - angorská koza v černém zbarvení, zdroj:
<https://cs.wikipedia.org/wiki/Moh%C3%A9r>

3.9 Girgentánská koza

Plemeno pochází z Itálie, a to z provincie Agrigento. Je to provincie na jihu Sicílie. Pojmenování plemene girgentánské „Girgenti“ pochází z jazyka obyvatel oblasti a znamená Agrigento. Historicky se uvádí, že plemeno přišlo na Sicílii spolu s Řeky zhruba 700 let před naším letopočtem nebo s Araby v 8. století našeho letopočtu a vzniklo v Afghánistánu (onlast Himaláje). Bylo vyšlechtěno z kozy šrouborohé a je jedno z osmi autochtonních italských plemen koz (Velechovská, 2016), které je převážně chováno pro produkci mléka, ale také masa. Jedna koza vyprodukuje ročně okolo 400 litrů mléka, což je enormní výkon když se živí chudou vegetací. Špičková zvířata mohou docílit skoro ještě dvojnásobnou produkci mléka (Zoo Plzeň, nedatováno)

Plemenná kniha byla založena v roce 1973. Počty těchto koz byly poměrně velké v minulosti, a to kolem 30 tisíc kusů kolem roku 1983, ale o deset let později se jejich počet snížil už jen na asi 530. V roce 2007 bylo organizací FAO označeno jako plemeno „ohrožené“. V roce 2012 bylo podle údajů FAO 682 zvířat, v roce 2013 to bylo 1570 kusů (z toho 136 kozlů a 1337 koz), a v roce 2014 již 1460 kusů (137 kozlů a 1285 koz). Počty zvířat na experimentální farmě v Itálii se pohybovaly kolem 460 zvířat v pěti generacích uvedených v rodokmenu, z toho bylo 368 žijících zvířat (106 kozlů a 262 koz). Zjištěná efektivní velikost této populace byla 380 (Velechovská, 2016).

Nadace SAVE, evropská zastřešující organizace pro udržení chovu starých chovných plemen a druhů kulturních rostlin, sídlící ve Švýcarsku, se rozhodla koordinovat chov posledních 200 kusů, které zůstaly farmářům na Sicílii. Německo má podíl na tomto velkém projektu záchrany italského vymírajícího plemene (Zoo Plzeň, nedatováno). Je možné se s ním setkat i u nás u několika chovatelů, ale především v zookoutcích a zoologických zahradách. Třeba v Zooparku Stěžery nebo Zoo Plzeň, kde se úspěšně rozmnožuje. (Velechovská, 2016). Kozy dosahují hmotnosti 40-50kg, kozlové téměř dvojnásobek. Výška v kohoutku u kozy je okolo 70cm, u kozla až 90cm (Kořínek, 2009).

Obrázek 19 - girgentánská koza, zdroj: https://cz.pinterest.com/uchiquita/baa_aah~/

Obrázek 20 - girgentánská koza, zdroj: <http://www.biolib.cz/cz/ima/ge/id183636/>

4. Závěr

Tato práce se zabývá plemeny v zájmových chovech či chovech pro radost. Plemena, která našla u chovatelů a široké veřejnosti své místo, ačkoliv nedosahují užitkovosti šlechtěných plemen. Zájemce o chov těchto plemen se bude potýkat s nedostatkem informací v literatuře a rozcházejícími se názory na internetu. Nejlepší způsob je osobní návštěva českých chovů, která mi také v mnohém pomohla a osvětlila situaci chovu v České republice.

V první části je popsán proces domestikace, proč a jak k němu vůbec došlo a i když je tomuto tématu věnována spousta výzkumů, zůstávají stále nevyřešené otázky a domněnky. Další kapitola se věnuje nehezke kozí historii v České republice až do současnosti.

Následuje důležitá kapitola popisující vlastní zájmové chovy, co lidi vede k pořízení hospodářského zvířete, aniž by jeho chov sloužil k vlastní obživě a nabízí možnosti využití takových zvířat v budoucnu. Dnes zatím převažuje využívání zájmově chovaných koz k vypásání pozemků.

Poslední část se věnuje plemenům zájmově chovaných plemen koz chovaných v České republice. Po shrnutí dostatku informací je zjevné, že všechna tato plemena mají společné znaky.

Do hobby chovů se pouští začátečníci bez zkušeností a ambicí, tedy nepotřebuje vysokoužitková zvířata. Plemena spadající do zájmových chovů začátečníkovi odpustí spoustu chyb, protože se většinou jedná o odolná a nenáročná zvířata, snášejí tedy méně výživnou pastvu i horší klimatické podmínky. Bahnice mívají lehké porody a jsou méně náchylné k nemocem. Celkově se jedná o zvířata klidného temperamentu, přátelská k lidem nebo malého rámce, takže manipulaci s nimi zvládne každý.

I když se zatím většina zájmově chovaných plemen u nás dá počítat na desítky, podle Svazu chovatelů ovcí a koz počty koz chovaných v ČR každým rokem stoupají, snad si tedy i kozy po nevalné historii najdou cestu na naše dvorky a zahrady.

5. Seznam použité literatury

Angora Goat.com. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.angoragoat.com/>

Belanger, J., Bredesen, S. T. 2014. Chov dojných koz. Knižní klub. 296 s. ISBN: 978-80-242-4211-8.

Berget, B., Ekeberg, Ø., Braastad, B. O. 2008. Animal-assisted therapy with farm animals for persons with psychiatric disorders: effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial: effects on self-efficacy, coping ability and quality of life, a randomized controlled trial. *Clinical Practice and Epidemiology in Mental Health*. 4. 9. DOI: 10.1186/1745-0179-4-9. ISSN: 17450179. Dostupné také z: <http://dx.doi.org/10.1186/1745-0179-4-9>

Bucek, P., Kölbl, M., Milerski, M., Pindřák, A., Mareš, V., Konrád, R., Roubalová, M., Škaryd, V., Hošek, M., Rucki, J. V. 2016. Ročenka chovu ovcí a koz v České republice za rok 2015. SCHOK v ČR. Praha. 198 s.

Česko. 1992. Zákon na ochranu zvířat proti týrání. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/1992-246>

Doktorová, J. 15.března 2007 [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://naschov.cz/pocty-koz-ve-svete-stale-rostou/>

Fantová, M., a kol. 2015. Chov koz. Brázda. 231 s. ISBN: 978-80-209-0410-2

Fantová, M., Nohejlová, L. 2012. Základy chovu koz. Praha. ISBN: 978-80-86671-99-4

Farma ze Zeleného Háje. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.walliserskakoza.cz/>

Gascoigne, B. 2001. History of the Domestication of Animals. *History World* [online]. [cit.2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.historyworld.net/wrldhis/PlainTextHistories.asp?historyid=ab57>

Hájek, J., [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://farmadalovice.webnode.cz/naschov/koza-holandska-zakrsla/>

Hedges, S. B., Battistuzzi, F.U., Blair, J. E. 2006. Molecular timescale of evolution in the Proterozoic

Hetherington, L. 1992. All about Goats. Veterinary section by John G. Matthews. IBSN: 0-85236-229-3

Hobby Farm magazine. 2003. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.hobbyfarms.com/angora-goats-are-a-good-choice-for-hobby-farmers-2/>

Horák, F., Rozman, J. 2010. České ovčáctví: minulost, současnost, výhledy. Svaz chovatelů ovcí a koz. Brno. 514 s. IBSN: 978-80-904140-7-5

IVANEGA, Jan. 2012. Z historie zemědělství. Praha: Národní zemědělské muzeum Praha. Prameny a studie (Národní zemědělské muzeum). IBSN 978-808-6874-401.

Jedlička, M. 22.února2016. Náš chov. Švýcarské ovce a kozy v našich chovech. [online]. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://naschov.cz/svycarske-ovce-a-kozy-v-nasich-chovech/>

Klimeš, J., Literák, L., Horák, F. 30.5.2011. Náš chov. Evoluční historie koz II. ISSN: 0027-8068

Kontakty, kluby chovatelů [online]. 2015. [cit. 2016-04-07]. Dostupné z: <http://www.schok.cz/plemena-koz/>

Kořínek, M. 28.října2009 [online]. [cit. 2017-05-04]. Dostupné z: <http://www.biolib.cz/cz/taxon/id511260/>

Kováč, V. 1946. Chov a plemenitba kóz. Liptovský Mikuláš

Kroulík, J. 1996. Rádce chovatele králíků, drůbeže, ovcí, koz, nutrií, vietnamských prasat, hlemýžďů. Brázda. IBSN: 80-209-0260-0

Kulovaná, E. 2001. Kozy – deset let od zázraku. [online]. [cit. 2017-04-04]. <http://naschov.cz/kozy-deset-let-od-zazraku/>

Kühnemann, H. 2011. Chováme kozy. Víkend. 93 s. IBSN: 978-80-7433-039-1

Langhamerová, J. 2004. Lidové zvyky: výroční obyčeje z Čech a Moravy. Praha: Lidové noviny. IBSN 80-710-6525-0.

Lidovky cz, 27.března.2013. V Indii umrzly tisíce vzácných koz. Produkce kašmíru je ohrožena. [online]. [cit.2016-21-12]. Dostupné z:<http://relax.lidovky.cz/vymirani->

[kasmirskych-koz-v-indii-ohrozuje-produkci-kasmiru-plb](#)

[/zajimavosti.aspx?c=A130327_105619_In-zajimavosti_kys](#)

Macalík, B. 1928. Srovnávací statistika hospodářských zvířat na Hané. Praha: Československá akademie zemědělská. Knižnica slovenskej dediny.

Mašín, R. 7.října 2016. Koza už dávno není jen kráva chudých. Novinky [online]. [cit.2016-20-12]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/bydleni/jak-na-to/416338-koza-uz-davno-neni-jen-krava-chudych.html>

Mátlová, V. 2005. Ovce a kozy v ekologickém zemědělství. Příručka ekologického zemědělce.

Mátlová, V. 1997. Sheep and goat production on the Czech Republic.

Motlová, M. 2010. Český rok od jara do zimy. Praha Fortuna Libri. ISBN 978-80-7321-522-4.

Ochodnický, D., Polstársky, J. 2003. Ovce, Kozy, Prasata. Příroda. Bratislava. 104 s. ISBN: 8007112197.

Pind'ák, A., Horák, F., Mareš, V. 2003. Atlas plemen ovcí a koz chovaných v ČR. ISBN: 80-239-1932-6

Pokorný, Z. 13.března 2015. [cit.2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/zvire/4090-holandska-zakrsla-koza/>

Pokorný, Z. 12.prosince 2013. [cit.2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/zvire/3420-koza-kasmirova/>

Pokorný, Z. 12.prosince 2013. [cit.2016-12-03]. Dostupné z: <http://www.chovzvirat.cz/zvire/3419-koza-moherova-angorska/>

Růžičková, V., Čeněk, M. 2010. Historie chovatelství v českých zemích z fotoarchivu Národního zemědělského muzea Praha. Profí Press ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem v Praze. Praha. 198 s. ISBN: 9788086726335.

Sambraus, H. H. 2001. Atlas plemen hospodářských zvířat. Brázda. 296 s. ISBN: 80-209-0344-5

Skoupá, L. 2014. Začínáme s chovem ovcí a koz. Brázda. Praha. 104 s. ISBN: 978-80-209-406-5

Skoupá, L. červen 2016. pers. comm.

Staňková, M. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.zakatovestranе.wbs.cz/>

Stern – Les Landes, A. 2013. Začínáme s chovem domácích zvířat. Víkend. 171 s. ISBN: 978-80-7433-068-1

Stupka, R. 2010. Chov zvířat. 1. Praha. 289 s. ISBN: 978-80-87415-08-5.

Šonka, F., Petržilka, S., Zadina, J., Horák, F., Duben, J. 2006. Drobnochov hospodářských zvířat. Profi Press. 216 s. ISBN: 80-86726-19-3

Šuterová, J. 2015. pers.comm.

Švanda, J. 2008. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://www.lamafarma.cz/index.php?clanek=2>

Švanda, J. Říjen 2013. Fauna. Chov zakrslých koz – holandského typu

Velechovská, J. 17.května 2016. [online]. [cit.2017-04-04]. Dostupné z: <http://naschov.cz/srouborohe-mlecne-plemeno-koz/>

Weaver, S. 2010. STOREY'S GUIDE TO RAISING MINIATURE LIVESTOCK. Storey Publishing. ISBN: 978-1-60342-481-3

Zoo Chleby. [online]. [cit.2017-04-03]. Dostupné z: <http://www.zoochleby.cz/koza-holandska-zakrsla-5996/>

Zoo Plzeň [online]. [cit.2017-05-03]. Dostupné z: http://www.zooplzen.cz/zvirata/druhy/savci/iid_210/koza-girgentanska.aspx

Osobní návštěva několika chovů, zooparků a Zoologických zahrad

.